

Az emlékezet zavarai
Organikus kórképek tünettana és
diagnosztikai kritériumai

Fullajtár Máté

2022. szeptember

Az előadás vázlatja

- Az organikus kórképek fogalma
- Diagnosztikus kritériumok
 - BNO-10, BNO-11, DSM-5
- A betegvizsgálat és a diagnózisalkotás folyamata
- Enyhe kognitív zavar (EKZ)
- Alzheimer-kór (AK)
- Lewy-testes demencia (LBD)
- Frontotemporális demenciák (FTD)
- Vaszkuláris demencia (VD)
- Demenciák egyéb formái
- Pszichiátriai tünetek az akut COVID fertőzés kapcsán
- Pszichiátriai tünetek poszt-COVID-19 szindrómában
- Összdiaszám: 38

Az organikus kórképek

- Organikus pszichiátriai zavar
 - organikus agyi betegség
 - szekunder módon agyi diszfunkciót okozó egyéb betegség
- Klinikum alapján
 - neurokognitív zavarok/demenciák
 - delírium
 - mentális retardáció
 - organikus hátterű pszichotikus állapotok, affektív zavarok, kataton tünetek...

A demencia fogalma

- Szindróma, tünetek együttese
 - kognitív
 - viselkedési és pszichés tünetek (BPSD)
- Betegségek nemzetközi osztályozása
 - BNO-10
 - demencia
 - BNO-11
 - **neurokognitív zavar** (Idegrendszer betegségei fejezetben)
 - **demencia** (Mentális, viselkedési és idegfejlődési zavarok fejezetben)
- Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders 5. kiadása (DSM-5)
 - enyhe és major **neurokognitív zavar**

BNO-10

Demencia

- Organikus és szimptomatikus mentális zavarok (F00-F09)
 - Demencia Alzheimer-betegségben
 - Vaszkuláris demencia (VD)
 - Több típus például VD akut kezdettel, multiinfarktusos VD...
 - Demencia Pick-betegségben
 - Demencia Creutzfeldt-Jakob-betegségben
 - Demencia Huntington-betegségben
 - Demencia Parkinson-kórban
 - Demencia HIV-megbetegedésben
 - Demencia máshol osztályozott-betegségben
 - Demencia, k.m.n.
 - Nem-meghatározott demencia

BNO-11

Mentális, viselkedési és idegfejlődési zavarok fejezet

- Neurokognitív zavarok
 - delírium
 - enyhe kognitív zavar
 - amnesztikus zavar
 - demencia
- Jelölés lehetősége
 - például a demencia klinikai megjelenése
 - ☐ pszichotikus, hangulati, szorongásos tünetekkel, agitációval, kóborlással...
 - ☐ enyhe, mérsékelt, vagy súlyos az állapot

BNO-11

Neurokognitív zavarok

- Demencia
 - 6D80 Dementia due to Alzheimer disease
 - Demencia Alzheimer-betegségben
 - 6D81 Dementia due to cerebrovascular disease
 - Vaszkuláris demencia
 - **6D82 Dementia due to Lewy body disease**
 - **Lewy testes demencia**
 - 6D83 Frontotemporal dementia
 - Frontotemporális demencia
 - 6D84 Dementia due to psychoactive substances including medications
 - Szerhasználat által okozott demencia
 - 6D85 Dementia due to diseases classified elsewhere
 - Demencia máshol osztályozott-betegségben
 - **6D86 Behavioural or psychological disturbances in dementia**
 - **Viselkedési és pszichés zavarok demenciában**

A major neurokognitív zavar kritériumai (DSM-5 alapján módosítva)

A. Bizonyított a jelentős kognitív hanyatlás egy vagy több kognitív területen a korábbi teljesítmény-színvonalhoz képest

- 1. A beteg, vagy hozzátartozó/ klinikus aggodalma a kognitív funkciók jelentős csökkenésével kapcsolatban és
- 2. A kognitív teljesítmény jelentős romlása a neuropszichológiai tesztek alapján

B. A kognitív deficitek akadályozzák a mindennapi tevékenységgel kapcsolatos önállóságot

C. A kognitív deficitek nem magyarázhatóak jobban más mentális zavarral

A demencia jelentősége

- Prevalenciája
 - életkor előrehaladtával folyamatosan emelkedik
 - 65 éves korban körülbelül 5-10%
 - 75 éves kor esetén 15-20%
 - 90. év feletti populációban már eléri a 30%-ot is
- Demens betegek száma Európában
 - 7,1 millió volt 2000-ben
 - 16,2 millióra emelkedik vsz. 2050-re
- **A nem megfelelően kezelt tünetek a fizikális és a mentális egészség romlását eredményezhetik a páciensek hozzátartozóinak és a betegek kezelőinek körében is!**

Demencia, leggyakoribb kórképek

- Alzheimer-kór (AK)
- Vaszkularis demencia (VD)
- Lewy-testes demencia (LBD)
- Frontotemporális demenciák (FTD)

A viselkedési és pszichés zavarok (BPSD)

- Viselkedési tünet
 - agitáció, agresszív magatartás, elkóborlás
- Pszichés zavarok
 - irritáltság, alvás és étvágyzavar, hallucinációk, téveszmék
 - depresszió
 - ☐ többnyire prodromális stádiumában

A viselkedési és pszichés zavarok (BPSD)

- Nem-farmakológiai kezelés
 - nyugodt környezet kialakítása
 - rugalmas, barátságos gondozói magatartás
 - pszichoszociális háttér, korábbi szokások ismerete
- Farmakológiai kezeléséhez
 - körültekintés szükséges
- Nem megfelelően kezelt tünetek
 - fizikális, mentális egészségromlás
 - ☐ hozzátartozók esetében
 - ☐ betegek gondozását végző kezelőszemélyzet körében

A demens betegek vizsgálata és diagnosztika

- Megfelelő mennyiségű és minőségű információ
 - tájékozott külső szemlélő (családtag, ápoló)
- Alapvető képalkotó vizsgálatok
 - koponya MR, CT
 - EEG
 - Carotis Doppler vizsgálat
- Laboratóriumi vizsgálatok
 - rutin, pajzsmirigyfunkció, B12 vitamin szint, folsav kontroll
 - szifilisz szűrővizsgálat, paraneoplasztikus immunpanel
- Liquor vizsgálat
- Neuropszichológiai tesztek
 - demencia szűrőtesztek

Kognitív felméréshez szükséges információk

- Anamnézis
 - szomatikus
 - COVID anamnézis
 - pszichiátriai, addiktológiai
 - farmakológiai
 - szociális
 - iskolai végzettség
 - anyanyelv
- Jelen állapot
 - szomatikus státusz
 - pszichés státusz
 - aktuális farmakoterápia

Az enyhe kognitív zavar (EKZ)

- BNO-10
 - enyhe kognitív zavar (F0670)
- BNO-11
 - enyhe neurokognitív zavar (6D71)
- DSM-5
 - enyhe neurokognitív zavar
- gyakoriság
 - 2,8-23,4%
- memóriakárosodás alapján
 - amnesztikus
 - nem amnesztikus
- cél a korai diagnózisalkotás

Az enyhe neurokognitív zavar kritériumai (DSM-5 alapján módosítva)

A. Bizonyíték áll fenn egy vagy több kognitív területen a korábbi teljesítmény-színvonalhoz képest mérsékelt kognitív hanyatlással kapcsolatban

1. A beteg, vagy hozzátartozó/klinikus aggodalma a kognitív funkciók enyhe csökkenésével kapcsolatban **és**
2. A kognitív teljesítmény mérsékelt hanyatlása a neuropszichológiai tesztek alapján

B. A kognitív deficitek **nem akadályozzák** a mindennapi tevékenységgel kapcsolatos önállóságot, de nagyobb erőfeszítés, kompenzátoros stratégia szükséges lehet

C. A kognitív deficitek nem magyarázhatóak jobban más mentális zavarral

Alzheimer-kór (AK)

- Leggyakoribb demencia szindróma
- Primer neurodegeneratív betegség
- Betegek száma
 - 20 milliót is eléri világszerte
- Sporadikus öröklésment (95%)
- DSM-5
 - Alzheimer-kór valószínű és lehetséges diagnózisa
- BNO-10
 - idegrendszer betegségei
 - mentális- és viselkedészavarok csoportja
- BNO-11
 - 8A20 Alzheimer disease, Alzheimer-kór (Idegrendszer betegségei fejezetben)
 - dementia due to Alzheimer disease 6D80, Demencia Alzheimer-kórban

Az Alzheimer-kór klinikuma

- Károsodás egy vagy több kognitív területen lappangva kezdődik
- Folyamatosan súlyosbodó hanyatlás
- Hosszmetszeti kép során szakmai kihívás
 - súlyosbodó kognitív hanyatlás
 - viselkedési és pszichés zavarok
 - delírium fellépése
 - ...

Esetismertetések

Alzheimer-kór

- Első tünetek
 - rövid távú memória hanyatlása
 - ❖ „elfelejtetem, hogy mit hova tettem”
 - ❖ „feledékeny vagyok....”
- Kórkép súlyosbodása
 - „nem tudok már főzni” vs. „majdnem felgyújtotta a konyhát”
 - „boltba mentem” vs. „elkóborol”
 - autózézésben nehézség
- **Súlyos demencia esetén a heteroanamnézis kulcsfontosságú**

Lewy-testes demencia (LBD)

- Valószínűleg a második leggyakoribb neurodegeneratív demencia csoport
- Gyakoriság
 - az életkor előrehaladtával emelkedik
 - 75 évnél idősebb populációban eléri az 5%-ot
 - férfi dominancia
- BNO-10
 - nem található meg
- BNO-11
 - 6D82 Dementia due to Lewy body disease, Lewy-testes demencia
 - 8A22 Lewy body disease, Lewy-testes betegség
- DSM-5
 - major vagy enyhe neurokognitív zavar Lewy-testekkel

Lewy-tesztos demencia (LTD) klinikum

- Kognitív tünetek
 - kezdetben az epizodikus memória kevésbé károsodott
- Visszatérő hallucinációk
 - legtöbbször vizuális hallucinációk
- Egyéb neuropszichiátriai tünetek
 - bizarr tartalmú téveszmék, depresszió, szorongás
- Alvászavar
 - a REM-alvászavar gyakori
 - élénk, ijesztő álmok
- Parkinsonismus
- Neuroleptikum érzékenység
- Tünetek hullámozása

Esetismertetés

Lewy-testes demencia

- Hallucinációk - amire emlékeznek is a betegek -
 - „apró állatkák voltak a padlón”
- Téveszme
 - „a volt férjem küldte őket”
- Parkinsonismus
 - „rosszabb lett a járásom”
 - „többször elestem”

Frontotemporális demenciák (FTD)

- 65 éves kor előtt jelentkeznek
- Primer neurodegeneratív betegség
- Családi halmozódását mutatnak
- Klinikailag hasonló tünetekkel járó betegségcsoportnak felel meg
- BNO-10-ben
 - Pick betegség külön kategória
- BNO-11
 - 6D83 Frontotemporal dementia, Frontotemporális demencia
 - 8A23 Frontotemporal lobar degeneration, Frontotemporális degeneráció
- DSM-5
 - major vagy enyhe frontotemporális neurokognitív zavar

Vaszkuláris demencia (VD)

- VD diagnózis
 - túlságosan gyakran állítják fel?!
- BNO-10
 - különböző VD formái
 - például VD akut kezdettel, multi-infarktusos VD...

BNO-11

- 6D81 Dementia due to cerebrovascular disease, vaszkuláris demencia
- DSM-5
 - major vagy enyhe vaszkuláris neurokognitív zavar

Vaszkuláris demencia

- Fizikális vizsgálattal góctünetek észlelhetőek
- A szellemi hanyatlás és a cerebrovascularis betegség között időben kapcsolat van
- Gyógyszeres terápia
 - piracetam, nicergolin, vinpocetin
 - ginkgo biloba
 - ☐ VD-ban és a kevert demenciákban is pozitív hatás

Demenciák egyéb formái

- Egyéb primer neurodegeneratív betegségek
 - Parkinson-kór
 - Huntington-chorea
 - Progresszív supranuclearis bénulás...
- Prionbetegségek
- Fehérállományi betegségek
 - Sclerosis multiplex

BNO-11

Demencia máshol osztályozott-betegségben

- 6D85 Dementia due to diseases classified elsewhere
 - 6D85.0 Dementia due to Parkinson disease
 - 6D85.1 Dementia due to Huntington disease
 - 6D85.2 Dementia due to exposure to heavy metals and other toxins
 - 6D85.3 Dementia due to human immunodeficiency virus
 - 6D85.4 Dementia due to multiple sclerosis
 - 6D85.5 Dementia due to prion disease
 - 6D85.6 Dementia due to normal pressure hydrocephalus

Demenciák egyéb formái

Klinikum alapján

- Reverzibilis demenciák esetén **akár teljes reverzibilitás lehet**
 - drog
 - depresszió
 - pszeudodemencia
 - endokrin kórképek
 - érzékszervi problémák
 - neurológiai betegségek
 - kedvezőtlen gyógyszermellékhatás

Céljaink

- Korai diagnosiskotás
 - reverzibilis demenciák felismerése
 - progressziót lassító terápia időben történő elkezdése
- Betegek, hozzátartozók, gondozók
 - képzés
 - pszichés támogatás
- Egyénre szabott terápia
 - korai intervenciók
 - integratív neuropszichiátriai szemlélet

Delírium

- Szindróma, tünetegyüttes
 - létezik legalább egy ok, ami kiváltja a tüneteket
- Pszichopatológiai lelet
 - tudati vigilitásának és integritásának együttes zavara
 - pszichés státusz egésze érintett
- Rizikófaktorok
 - magas életkor
 - már fennálló demencia...

Delírium

BN0-10

Organikus és szimptomatikus mentális zavarok (F00-F09)

F05 Delírium, melyet nem alkohol vagy más pszichoaktív szer okozot

Delírium tünetei

- tudat és figyelemzavar
- gondolkodás és emlékezetzavar
- észrevevési zavar
- pszichomotorium zavara
- emocionalitás zavara
- alvás-ébrenlét ciklusának zavara

Delírium

BN0-11

Neurokognitív zavarok

6D70 Delírium

Delírium tünetei

- figyelemzavar
- tudatzavar
- alvás-ébrenlét ciklusának zavara
- egyéb kognitív károsodás
 - emlékezetzavar, dezorientáció, percepcióz zavar, nyelvi, vizuospeciális képességek zavara
- **Tünetek rövid időn belül lépnek fel**
- **Tünetek hullámzást mutatnak**

Delírium DSM-5

Neurokognitív zavarok

A, B, C, D, E kritériumok

- A. figyelem és tudatzavar
- B. rövid idő alatt alakul ki és a tünetek hullámzást mutatnak
- C. egyéb kognitív funkciók zavara
 - például memóriadeficit, dezorientáció, nyelvi, vizuospeciális képességek zavara
- D, E. nem magyarázható más betegséggel

Koronavírus*

- Súlyos akut légzőszervi szindróma-koronavírus 2 (SARS-CoV-2) fertőzés
- SARS-CoV-2 okozta megbetegedés a 2019-es koronavírus-betegség (COVID-19)
- Egészségügyi Világszervezet (WHO) 2020 március 11-én hirdette ki a COVID-19 okozta világjárvány megjelenését
- COVID-19 pandémia jelentős társadalmi és tudományos kihívást is jelent az egész világon

*BERECZKI D, STANG R, BŐJTI P, KOVÁCS T: A SARS-CoV-2 koronavírus által okozott COVID-19-járvány neurológiai vonatkozásai. Ideggyógyászati Szemle. 2020;73(05-06):171-175 , WHO Director-General's opening remarks at the media briefing on COVID-19 - 11 March 2020

COVID-19 betegség

- Akut fázisában számos pszichiátriai tünet ill. tünetegyüttes
- Pszichiátriai szövődmények*
 - indirekt központi idegrendszeri hatások állhatnak
 - „citokin-vihar”
- Depresszió
 - előfordulása 4 és 45% közé
- COVID-19-ben fellépő szuicid magatartás
- Szorongás
 - 25% és 47%
- Poszttraumás stressz szindróma (PTSD) *„akár a betegek 43%-át is érinti”*
- Alvászavarok
- Pszichózis
- Delírium

*Fullajtár, Máté ; Hidasi, Zoltán: Pszichiátriai tünetek az akut Covid-19 betegségben MEDICAL TRIBUNE 19 : december pp. 8-10. , 3 p. (2021)

Definíciók

Poszt-Covid

Egészségügyi Világszervezet (WHO)*

Poszt-Covid-19 állapot

- valószínűsíthető vagy megerősített SARS-CoV-2 fertőzés
- tünetek
 - akut tünetek megjelenése után 3 hónappal
 - legalább 2 hónapig fennmaradnak
 - nem magyarázhatók más diagnózissal

National Institute for Health and Care Excellence (NICE)**

Akut COVID-19

- COVID-19 betegség legfeljebb 4 hétig tart

Folyamatos tünetes COVID-19

- COVID-19 betegség 4 héttől 12 hétig tart

Poszt-COVID-19 szindróma

- SARS CoV-2 fertőzés alatt vagy után fellépő tünetek
- 12 hétnél tovább tart
- nem magyarázható más diagnózissal

* A clinical case definition of post COVID-19 condition by a Delphi consensus, 6 October 2021

**COVID-19 rapid guideline: managing the longterm effects of COVID-19 , 1.14 2022.03.01

Folyamatos tünetes COVID-19 Poszt-COVID-19 szindróma*

Tünetek, illetve gyakoriságuk

- fáradtság (fatigue) (27-68%)
- nehézlégzés, köhögés (12-33%)
- alvászavar (10-74%)
- hajhullás (20-24%)
- **szorongásos zavar, depresszió (21-74%)**
- **kognitív károsodás (18-21%)**
- **koncentrációs nehézségek (22-28%)**

*COVID-19 rapid guideline: managing the longterm effects of COVID-19

Felhasznált irodalom

- Pákáski M, Kálmán J. Major és minor neurokognitív zavarok. In: Füredi J, Németh A (szerk.) A pszichiátria magyar kézikönyve. Budapest: Medicina; 2015.p.409-31.
- Pákáski M, Kálmán J. A demencia farmakoterápiája. In: Füredi J, Németh A (szerk.) A pszichiátria magyar kézikönyve. Budapest: Medicina; 2015.p.510-19.
- Burns JM, Morris JC (authors). Mild Cognitive Impairment and Early Alzheimer's Disease: Detection and Diagnosis. Chichester United Kingdom: John Wiley & Sons Ltd; 2008.
- Szirmai Imre (szerk): Neurológia. Budapest: Medicina; 2011
- Janszky József – Fogarasi András: Klinikai epileptológia. Budapest: Medicina; 2017
- <https://icd.who.int/en>
- <https://icd.who.int/browse10/2014/en#!/F05>
- European Delirium Association; American Delirium Society. The DSM-5 criteria, level of arousal and delirium diagnosis: inclusiveness is safer. *BMC Med.* 2014;12:141. Published 2014 Oct 8. doi:10.1186/s12916-014-0141-2

Köszönöm a figyelmet!

